

معرفی کتاب تدوین تجربیات خبرگان قنات

Qanat from practitioners` point of view

نوشته دکتر علي اصغر سمسار يزدي و همکاران

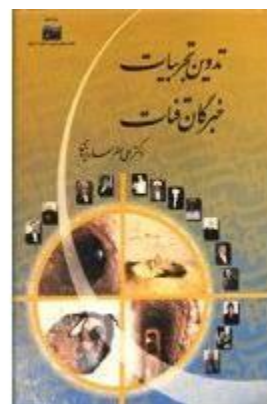
• همکاران نویسنده: عبد العظيم پویا، محمد علي امير بيگي، مرتضي تفتي، محمد حسين علمدار و فرحانه مهرآوران

• موضوع: قنات، قنات کاران، یزد، ایران

موزه آب

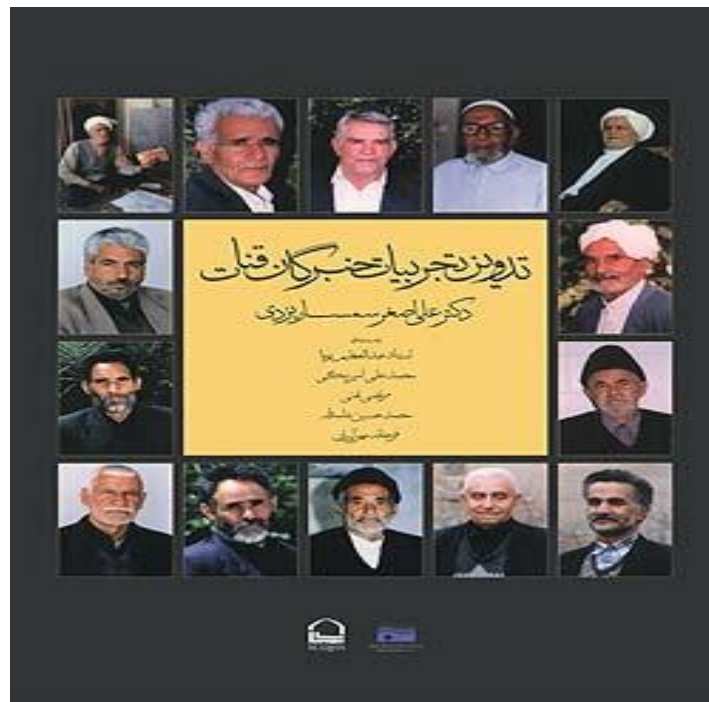
گردآوری : نگار پیمانی مسئول موزه آب

آذر ۱۴۰۰

معرفی کتاب تدوین تجربیات خبرگان قنات

به نام حضرت پروردگار

اگر خواسته باشیم برای قنات، شناسنامه ای در نظر بگیریم، به یقین سرزمین پهناور ایران، مادر این سازه شگفت انگیز خواهد بود؛ زاینده این شیوه استحصال آب و پرورنده فنون مرتبط با آن. قنات، شیوه ای است محصول ذهن خلاق و زیبایی دانشوران مجرب ایرانی که به موازات تاریخی قریب ۳ هزار سال شکل گرفته، بالیده و به امروز رسیده است. بنابراین دور از انتظار نیست که سرزمین ایران توانسته چندین برابر شمار تمام قنات های سراسر دنیا این سازه شگفت را در جان خود جای دهد. مطابق با آمار سال آبی ۸۷ - ۱۳۸۶ منتشر شده توسط «دفتر مطالعات پایه شرکت منابع آب ایران»، ۳۶۸۸۸ رشته قنات فعال در جای جای کشور ایران پراکنده اند. مطابق با همین آمار، هر ساله رقمی معادل ۶۹۹۱ میلیون متر مکعب آب سفره های زیرزمینی به وسیله همین قنات تخلیه و مورد بهره برداری قرار می گیرد. رقمی که اگر قرار بود با شیوه های امروزی، تخلیه و بهره برداری شود، مقادیر قابل توجهی انرژی الکتریکی یا سوخت فسیلی مورد نیاز بود که قطعاً خالی از تبعات زیست محیطی، آلودگی و تشویش اکوسیستم طبیعی نبود. حال این که تخلیه چنین حجم عظیمی از آب سفره های زیرزمینی به وسیله قنات موجود، عاری از هر گونه تبعات منفی است. بسیاری از دانشمندان، کاریز های ایران را در شمار شگفتی های جهان شناخته اند؛ پدیده ای که از ذهن خلاق و اندیشه پویای پیران و پدران ما برخاسته، تکامل یافته و گسترش پیدا کرده است. شواهد تاریخی، ناظر بر این حقیقت است که این شیوه بهره برداری بی بدیل از آب های زیرزمینی، از ایران به سایر نقاط دنیا، به ویژه مناطق خشک و کم باران، انتقال داده شده است. ایران، مهد تمدن کاریزی و استان یزد بنا بر ضرورت جغرافیایی خود، کانون نمایان این مدنیت است. پیشینه کاریز های ایران را می توان در آثار به جای مانده از قنات های کهن در حریم قلعه های باستانی و مسکونی، تا ۳۰ قرن پیش ردیابی کرد. در طول این قرون سپری شده، قنات ها با این که بخش عمده نیاز آبی کشور را تامین کرده اند، همواره به عنوان حافظ بیلان آبی، توازن سفره های آب زیرزمینی را نیز حفظ کرده اند. در حقیقت، نوسانات آبدهی قنات ها در دوره های ترسالی و خشکسالی، عامل اصلی در حفظ این توازن بوده است. اما متأسفانه قرن اخیر، پیشانی نوشت دیگری را برای سفره های آب زیرزمینی و به تبع آن قنات های فعال ایران رقم زد. ورود تکنولوژی نوین که ابتدا به سیمای یک توان بی رقیب جلوه گر شد، به یکباره اذهان بسیاری را به خود متوجه نمود و مته های حفاری، موجد چاه های عمیق و نیمه عمیق بسیاری شد که بعضاً تا اعماق سفره های آب رخنه کردند. پمپ های مکنده در بستر زمانی کوتاهی، رمق سفره های آب را کشیدند و به ناگاه بحران افت شدید سطح آب های زیرزمینی، چهره خود را به تماشا

گذاشت. تعادل بیلان آبی سرزمین ها به هم خورد و سطح خاک با فقر آبی گریبانگیری مواجه شد. این البته زنگ خطر هشدار دهنده ای بود که توانست بار دیگر جایگاه نجیب فناوری قنات را یادآور شود؛ فناوری شگفتی که توانسته بود دوام و بقای شمار بسیاری از آبادی های دامنه های پایکوهی و پهنه های بیابانی ایران را ضمانت کند. آبادی هایی که قرن از پی قرن، استوار و زنده باقی مانده بودند رو به ویرانی و خشکی نهادند و کشاورزان با نگاهی لبریز از حسرت مجبور به مهاجرت و ترک زادبوم های سرسبز خود شدند؛ و به این شکل سامان اقتصادی و اجتماعی جوامع روستایی با تهدید شدیدی روبرو شد.